

könyveket kellene megvenni, illetve könyvtárközi kölcsönzésben megszerezni. Jelenleg minden osztály hetenként egy tanítási órát a könyvtárban tölt és ilyenkor a tanárok önállóan látják el a könyvtáros feladatait. Ez a kísérlet eleinte sok bosszúságot és többletmunkát okozott a könyvtárosnak, hiszen a tanítási idő után rá várt a feladat, hogy a feldult könyvtárat rendberakja. Ugy segített magán, hogy egy ideig maga is jelen volt a könyvtári órákon, s a tanárokkal fokozatosan megismertette, a tanulókat pedig rászoktatta a könyvtári rendre. Fáradozása meghozta gyümölcsét.

A közművelődési könyvtár elegendő pénzügyi támogatást kap felettes hatóságától, a községtől. Az iskola nagyon csekély könyvbeszerzési kerettel rendelkezik. A két költségvetés együttesen azonban elegendő arra, hogy gazdaságosan és kielégítően fejlesszék az állományt. Mint közművelődési könyvtár részesülnek a könyvtárközi kölcsönzési rendszer előnyeiből.

Ingunn Gamst elégedett az eredményekkel és további fejlődési lehetőségeket is lát. Szerinte kis településeken, célszerűen épített intézményben legjobb megoldás a közös iskolai-közművelődési könyvtár. Kellő betanítással az iskolai könyvtárat a tanárok és tanulók közösen, önállóan kezelhetik, a könyvtáros számára pedig értékes idő szabadul fel közművelődési feladatainak ellátására.

Az idős olvasók könyvtári ellátása

SZENTE Ferenc

A Buch und Bibliothek 1976. évi 5. száma alapján készült szemle.

Az időskorúak könyvtári ellátásának helyzetéről, az ellátás technikai és módszertani kérdéseiről tartott továbbképzést Északrajna-Weszfálatartomány könyvtáros szövetsége. A helyszín a bonni városi könyvtár egyik fiókinstitúciója volt, ahol eredményesen működik az öregek könyvtári szolgálata. Két előadás hangzott el: Dr. Günther Röttcher, a bonni városi könyvtár igazgatója, az öregedéssel együttjáró szellemi igényváltozásokkal illetve ezek cáfolatával foglalkozott, Marianne Peters, az öregek könyvtári szolgálatának vezetője gyakorlati tapasztalatairól adott számot.

Az első vitaindító előadás a következő kérdésekkel foglalkozott:

1. Mit tudunk az öregségről, az öregkori magatartásformákról, az öregek társadalmon belüli helyzetéről?
2. Különleges olvasó tipusként kezelendő-e az idős ember?
3. Mi a tartalma és célja az öregek könyvtári szolgálatának; különleges szolgálat-e ez vagy csak sajátos művelődési feladat?
4. Létezik-e valamilyen elméleti alap az öregek könyvtári szolgálatáról?

Rögtön az utolsó kérdésre válaszolva, az előadó megállapította, hogy az öregek könyvtári szolgálatának csakugy nincs kidolgozott elméleti alapja, mint a gyermek- és ifjusági szolgálatnak, noha az utóbbi témák száz esztendeje szerepelnek a könyvtárak gyakorlatában.

A legújabb gerontológiai kutatások az öregség helyett az öregedés folyamatát állították a vizsgálatok középpontjába, abból a tényből kiindulva, hogy

1. az öregedés egy fejlődési folyamat, amely az ember egész életét jelenti,
2. az öregedés többdimenziós folyamat, amelynek tanulmányozása csak interdiszciplináris feladatként fogható fel,
3. a különféle változásoknak a kezdete, amelyeket a kor idéz elő, egyénenként nagyon különböző.

Orvosok, pszichológusok és szociológusok véleményére hivatkozva hangsúlyozta: "az öregedés, mindenféle öregedés fejlődést, változást, tapasztalatokban való gazdagodást jelent, nem pedig leépülést, hanyatlást. Felülvizsgálatra szorul az a sokat hangoztatott nézet, miszerint az évek számával csökkennek a szellemi képességek". Vizsgálati bizonyítékok szólnak amellett, hogy az öregedéssel nemhogy csökken a szellemi teljesítőképeség, hanem éppenséggel növekedhet. Ebből adódik az a következtetés, hogy az idős ember nem tekinthető tipusnak, az öregség nem szindróma, vagyis nincs öreg olvasó mint típus, szignifikáns olvasói magatartással, bizonyos irodalomhoz való erős kötődéssel, ha statisztikailag kimutatható is, hogy az idős olvasók körében bizonyos témakörök kedveltek. Ez nem eredményezheti azt, hogy az ifjúsági könyvek analógiájára öregek könyveiről beszéljünk.

Mégis, mi haszna akkor, hogy öregek könyvtári szolgálatát szervezünk?

A feladatot nem a könyvek felől, hanem az ember felől kell megközelíteni és így rátalálunk az öregedés-kutatásnak arra az alapvető megállapítására, hogy az öregedés megtanulható, sőt megtanulandó. Az öregedés megtanulásának objektív és szubjektív összetevői vannak. Az előbbiekhöz tartoznak az egészségi állapot, a lakás-körülmények, az életszínvonal, a társadalmi környezettel való kapcsolat lehetőségei, utóbbiakhoz a megfelelő magatartás és viselkedésformák, mint a megértés, türelem mások iránt, kötelességvállalás és függetlenség. Már az élet első felében művelni és fejleszteni kell magunkban azokat a területeket, amelyek az öregséget tartalmassá teszik.

Néhány esztendeje a könyvtárosokat is foglalkoztatja az egész életen át tartó tanulás feladata. Az iskolán kívüli művelődés bizottsága, amely az Európa Tanács keretében működik, 1966-ban ajánlást adott ki a permanens művelődésről, amelyben ugyan hangsúlyozta a könyvtárak jelentőségét, de teljesen megfeledkezik az idős korosztály művelődésében betöltött különleges szerepükről. Az Egyesült Államokban szerzett tapasztalatok is azt mutatják, hogy az idős emberek könyvtárhasználatát az ifjúság könyvtárhasználatához hasonlóan könyvajánlási kérdésként kezelik, amelynél nem a művelődés tartalma, a korszerűség a meghatározó, hanem a korosztályi jelleg. Az öregek szórakoztató, pihentető irodalmat akarnak! Ezzel a felkiáltással gettóba zárják az idős emberek művelődési-tájékoztatói igényeit. Az alkotmány egyenjogúságot biztosít a társadalomban az idős embereknek is, semmiféle rosszul értelmezett szociális megfontolásból nem korlátozhatják ezt az egyenjogúságot a művelődési intézmények. Az ember örökké változó lény, akinek alkalmazkodnia kell az örökké változó környező világhoz, akkor is, amikor már hivatásszerű társadalmi tevékenységét befejezte, s annál is inkább, mert a nyugdíjas korban növekszik az ember bizonytalanságérzete, és szorongása a jövőtől.

A felnőttoktatás sem vett tudomást egész a legutóbbi időkig az idős emberek művelődési igényeiről. Ez abban leli magyarázatát, hogy a hagyományos felfogás szerint az idős ember már nem akar és nem is képes tanulni. Ezzel szemben a pszichológia legújabb megállapítása szerint nincs lényeges különbség értelmes anyag elsajátítása tekintetében öregek és fiatalok között. Igaz viszont, hogy értelmetlen anyagok megtanulásában az idős emberek rosszabb emlékezetűnek bizonyulnak, mint a fiatalok. Az idős emberek gyakran nem rendelkeznek olyan tanulási technikával, amely lehetővé teszi, hogy az elsajátítandó anyagot értelmes szerkezetbe hozzák, ez a hátrány

azonban a kellő rendszerezettségű olvasmányok kézbeadásával és metodikai eszközökkel kiküszöbölhető. Idős emberek tanulásában megnövekszik az időfaktor, ezért a tulgyorsan leadott ismeretanyag nehezebben épül be náluk, mint a fiataloknál. Nem helyes tehát az idős ember tanulási képességének csökkenéséről beszélni, hanem inkább a képesség szerkezeti átalakulásáról.

Ugyanigy nem helyes az idős embert másodosztályu olvasóként kezelni, aki - hasonlóan a gyermekolvasóhoz - nem alkalmas arra, hogy bizonyos fajta könyveket megértsen. Igaz, hogy sok idős olvasó nem rendelkezik a modern irodalomba való behatolóshoz szükséges olvasási technikával. Ez azonban nem egyenlő az érdeklődés hiányával és nem fogható fel olvasói magatartásként. Nem igaz a tájékozódási érdeklődés beszűkülése sem. NSzK olvasói statisztikák szerint az 50-59 évesek 28 %-a, a 60 éven felüliek 31 %-a olvas tudományos és szakirodalmat, népszerű ismeretterjesztő könyveket és különféle praktikus tanácsadókat. Ez erősen cáfolni látszik azokat a könyvtárosi elméleteket, hogy az időseknek optimista megoldásu szórakoztató irodalmat és képeskönyveket kell a könyvtárban alapállományként beszerezni. A multról szóló olvasmányok kizárólagosságáról is eltérően nyilatkozik a szociálpszichológia, amikor megállapítja, hogy nincs rosszabb dolog, mint az idős emberekben a mulat ápolni és saját multjukkal foglalkoztatni őket. Az idős ember pozitív kapcsolatban akar élni a jelennel és a jelent más emberek sorsában éli át. Az Amerikai Könyvtáros Szövetség egyik vizsgálatára hivatkozva megállapítja, hogy az olvasási igény észrevehetően lecsökken azoknál, akiknek beszűkülnek a társadalmi kapcsolatai. Az elmagányosodás hátrányosan hat az érdeklődésre: minél magányosabb egy ember, annál kevésbé olvas, minél aktívabb, minél tevékenyebben kapcsolódik a társadalomhoz, annál valószínűbb az olvasási érdeklődése.

Az idős embereknek a kultúra és tudomány újabb eredményeiről való tájékoztatásában a tömegkommunikáció mellett a könyvtáraknak van a legnagyobb szerepe. Ezt a szerepet a könyvtár úgy tudja vállalni, hogy aktivan fordul az olvasóihoz: előadásokat, vitaesteket, rendezvényeket szervez azokról a témákról, amelyek társadalmilag időszerűek és ezekhez könyveket ajánl az olvasóinak.

Az elmondottakból következik, hogy az öregekkel való közművelődési foglalkozás ösztársadalmi feladat és nem az idős korban kezdődik, hanem már a gyermekkorban. A legnagyobb feladat e tekintetben az iskolára vár. Azt kell elérnie, hogy valóban a teljes életre készítse fel a tanulókat, a teljes életre, amely egységes folyamat és amelynek természetes velejárója az idős kor.

A fentiekhez kapcsolódva hangzott el az öregek könyvtári szolgálatáról egy gyakorlatias hangvételű tájékoztató a bonni városi könyvtár eddigi tevékenysége alapján. A vállalkozás 15 esztendeje indult. A lényege az, hogy a betegség, öregség miatt korlátozott mozgásképességű olvasóknak havonkénti rendszerességgel könyveket küld a könyvtár. Az olvasók ajánló katalógusokat kapnak, hogy megkönnyítsék számukra a választást. Lehetőség van arra, hogy az olvasók telefonon vagy levélben jelentsék be olvasmányigényeiket. Ilyen esetekben a könyvtár soron kívül házhoz szállítja a kért könyveket. A csökkent látásu olvasók "öregbetüs" könyveket kaphatnak, ezekből azonban ma még elég szűkös a választék. Terveik között szerepel, hogy az ágyhoz kötött betegek részére olvasó készülékeket, könyvtartó alkalmatosságokat is kölcsönöznek. A könyvek házhoz vitele nemcsak az NSzK-beli könyvtárak programjában szerepel, hanem egy sor más ország is foglalkozik ennek a szolgálatnak a kifejlesztésével. Dániában, a városokban több ezer idős olvasó számára vált hozzáférhetővé könyvtár "a könyvtár házhoz megy" elnevezésű szolgáltatás révén.